

Vintilă MIHĂILESCU (coord.), *De ce este România Astfel? Avatarurile excepționalismului românesc*, Editura Polirom, Iași, 2017, 309 p.

Lucrarea avută în vedere, *De ce este România astfel? Avatarurile excepționalismului românesc* coordonată de antropologul Vintilă Mihăilescu, este o replică la eseul istoricului Lucian Boia *De ce este România altfel?* Publicarea acestui studiu în anul 2012, într-o perioadă agitată pentru societatea românească, a creat un fundament academic, validat de autoritatea profesorului Boia, excepționalismului negativ al istoriei poporului român. În același timp, reacțiile la acest eseu au contribuit la propulsarea dezbaterii privind acest subiect. Au existat numeroase voci ce au contestat diverse aspecte ale demersului, pornind de la argumentația sa științifică și încheind cu legitimitatea concluziilor sale. Scopul lucrării propuse spre recenzare a fost tocmai de a reuni mai multe astfel de poziții, nu doar pentru a încuraja dezbaterea științifică pe acest subiect dar și pentru a discuta și corecta anumite neconcordanțe și contradicții identificate de către contributori. Domnul Mihăilescu împărtășește în partea introductivă cum a luat naștere această inițiativă. Pornind de la niște reticențe exprimate în comun atât de dumnealui cât și de colegii săi, Daniel Dăianu și Bogdan Murgescu, reticențe ce au fost identificate în diverse grade de polarizare și la alți intelectuali români, a fost nominalizat într-o manieră spontană, informală să fie cel care coordonează aceste critici într-un volum. Astfel, în concordanță cu cele declarate de coordonator, scopul acestui demers este de a oferi „o replica așezată și reflexivă, care să pornească, eventual, de la o selecție a criticilor întemeiate ce au fost aduse la scurt timp după apariția cărții, dar care să meargă mai departe de aceste polemici mai mult sau mai puțin efemere.”¹ Îmi propun în cele ce urmează să nu analizez doar conținutul și valoarea lucrării *De ce este România astfel?*, dar să evaluez și în ce măsură scopul declarat a fost atins, mai ales în ceea ce privește intenția de a merge dincolo de o selecție de critici.

Cele două lucrări propun două paradigme diferite asupra societății românești iar acest lucru este vizibil încă din titlu. *De ce este România altfel?* presupune un discurs narativo-descriptiv în care autorul pornește de la ipoteza că România este diferită și caută să aducă argumente în sprijinul acesteia. Boia își începe analiza pornind de la Evul Mediu din spațiul românesc și se oprește la evenimentele contemporane scrierii respectivului eseu, timp în care scoate în evidență mai multe complexe ale poporului român și caută să analizeze diversele poziționări ale României față de Occident: un Occident pe care românii l-au folosit ca standard de „calitate” în ultimele două secole, de la care au împrumutat modele și au importat forță de muncă înalt specializată dar în același timp un Occident care i-a complexat, pe care l-au invidiat dar și criticat pentru pervertirea sa. Vocile din cartea coordonată de domnul Mihăilescu propun un discurs într-o pregnantă notă explicativă. Cu toate că temele principale de discuție sunt trasate în cadrul eseului, acestea sunt dezvoltate și ramificate prin volum iar după caz, contraargumentate cu succes. Diverșii contributori își propun să arate *de ce este România astfel* printr-o

¹ Vintilă Mihăilescu, 2018: 5.

ancorare a acesteia în contextul regional, european sau global în care se petrece evenimentul istoric relevant pentru dezbatere, contestând astfel însuși unicitatea destinului românesc. Dacă în cazul *României altfel*, comparațiile au părut în mai multe locuri a fi arbitrar alese, de cele mai multe ori între Bulgaria și Polonia, comparațiile în cazul *României astfel* sunt mult mai bine motivate geopolitic și sunt alese pe baza unor criterii obiective, motivate în text. În oferirea unor perspective multiple asupra subiectului abordat, contribuie cu succes și specializările distincte ale diverșilor autori din volum: istorici, economiști, antropologi, politologi sau sociologi astfel încât sunt aduse argumente din mai multe sfere științifice.

În același timp, dacă autorii s-ar fi limitat la a da replică, atunci cu siguranță nu și-ar fi atins scopul redat mai sus. Acest lucru a fost anticipat de coordonator care a gândit lucrarea pe două părți. Prima parte este concentrată pe o sintetizare a replicilor și pozițiilor față de eseu. Aceste poziții se radicalizează treptat din punctul de vedere al nivelului de critici exprimate, pornind de la anumite incoerențe istorice identificate de istoricul Bogdan Murgescu în recenzia sa care deschide prima parte și încheind cu poziția lui Cristian Ghinea care compară eseuul cu un talk show. Dezbateră pe teme lansate de profesorul Lucian Boia este ca un fir roșu ce unește volumul, chiar dacă în a două parte accentul este mutat pe diversele fețe ale excepționalismului românesc. Această schimbare de abordare demonstrează că intenția din spatele acestui volum nu este doar să contrazică dar totodată să aducă și o alternativă cititorului, o interpretare distinctă a problemei prezentate anterior.

În această etapă sunt deconstruite și rearanjate anumite teme propuse de Lucian Boia, consolidând direcția proprie a volumului. Argumentația împotriva acestui excepționalism românesc este dezvoltată în fiecare dintre articolele care alcătuiesc partea a doua a volumului. Autorii propun comparații adecvate, au în vedere situația separată a regiunilor din România și analizează detaliat structura societății românești, acordând atenție elitelor, țăranilor dar și claselor de mijloc. Deși rolul străinilor este mai puțin dezbătut, alte teme sunt aduse în prim-plan, discutându-se pe larg pe teme precum rolul Bisericii Ortodoxe în societatea românească, imaginea țăranului, a național-comunismului românesc și a capitalismului postcomunist românesc iar teme precum *epoca de aur* interbelică sunt aprofundate cu scopul de a demitiza anumite percepții populare.

Anumite articole vin cu abordări inovative asupra subiectului, tratând teme precum determinismul geografic sau eugenismul românesc. La fel de interesantă este și integrarea unei discuții menite să surprindă contextul contemporan, purtată între Vintilă Mihăilescu, Alfred Dumitrescu și Ștefania Dumitrescu, ce îndeamnă cititorul la reflexie prin surprinderea mai multor întrebări pertinente. O altă contribuție importantă a acestui volum este încadrarea excepționalismului din punct de vedere teoretic și istoriografic. Acest capitol era necesar pentru a susține cititorul în demersul său de a înțelege principalele abordări asupra excepționalismului românesc și în a-l ajuta să își creeze o viziune de ansamblu asupra subiectului. În același timp, chiar dacă volumul este construit pe mai multe nivele de analiză, cu structuri analitice proprii fiecărui autor și chiar limbaje diferite,

intervențiile coordonatorului contribuie la unificarea acestor voci. Observațiile sale de la începutul și de la finalul volumului, precum și textele sale din mai multe puncte cheie ale volumului, dau coerență și consistență întregului demers.

Coordonatorul își permite o notă mai reflexivă în partea de concluzii, fără a se îndepărta totuși de tonul predominant al cărții. Astfel, ideile exprimate în capitolul *Mit, Excepționalism și Narcotice. Un epilog* analizează legăturile ce se formează între mit-națiune-excepționalism aducând în discuție diverse explicații cu privire la motivele pentru care România este așa cum este, cum ar fi de exemplu preferința elitelor noastre din secolul al XIX-lea pentru o națiune culturală și nu o națiune civică după modelul francez. Cu privire la acest aspect, o remarcă a autorului m-a frapat: [...] identitatea culturală a elitelor române își schimbă fundamental spațiul și conținutul odată cu educarea elitelor române în Occident: de facto, devenim rapid la nivelul elitelor, o cultură europeană, lăsând însă maselor o cultură balcanic țărănească”.² Pentru autor, mitul este sursa excepționalismului și nu face sens de ce cel mai mare demistificator al istoriei române ajunge să creadă în mituri:

„Pentru aceasta, discursurile excepționaliste trebuie să creadă însă în ceva, să se întemeieze pe o credință, pe o formă sau alta de patriotism, adică de sentiment profund față de țară. Din acest punct de vedere, pot exista și forme de patriotism negativ, Emil Cioran fiind exemplul paradigmatic. Tot din acest punct de vedere, excepționalismul nihilist sau pur și simplu mizerabilist poate fi considerat un excepționalism ateist: nu „crede” în țară, dar nu este nici agnostic, în sensul suspendării unei judecăți de credință, ci se întemeiază pe o atitudine personală, care devine singurul temei al judecății. Este cazul exemplar a lui Lucian Boia. În fine, implicând o formă de credință, discursurile excepționaliste pot cădea ușor și oricând în demagogie sau, la extrema cealaltă, în habotnicie. Aici intră din păcate majoritatea discuțiilor excepționaliste”³.

Din punctul meu de vedere, lucrarea oferă un răspuns satisfăcător cu privire la excepționalismul românesc și o alternativă la ceea ce fusese deja expus de domnul Boia. Este de asemenea bine argumentat că deși utile, excepționalismele trebuie să vină cu anumite limite deoarece „încremenirea confortabilă în excepționalism poate naște monștri”⁴. Din acest punct de vedere lucrarea și-a atins cu succes scopul inițial, construind în același timp o viziune teoretică ce merge dincolo de dimensiunea critică, înspre a crea o teorie cu privire la excepționalismul românesc. Pe de altă parte consider că imaginea de ansamblu și informațiile primite de cititor ca urmare a lecturării acestei cărți, fie independent fie împreună cu lucrarea domnului Boia, contribuie de asemenea la o mai bună înțelegere a societății românești, atât din punctul de vedere al evenimentelor istorice cât și din punctul de vedere al prezentului, aspect benefic în construirea unei gândiri critice cititorilor.

Margareta-Gabriela NISIPEANU

² Vintilă Mihăilescu, 2018: 305.

³ Vintilă Mihăilescu, 2018: 299.

⁴ Vintilă Mihăilescu, 2018: 308.